

September 2010

Dansk Mongolsk Selskab

Ger 73

21. årgang – september 2010

ISSN 0905-9504

Ger er medlemsblad for Dansk Mongolsk Selskab. Bladet udkommer februar, maj, august, november.

Redaktion:

Rolf Gilberg (ansvarshav.)
Jan Koed – jk@cadaid.dk
Bulgan Njama

Tryk: One Way Tryk a/s**Oplag:** 250 eks.

Oplysninger om adresseændringer og evt. leveringsproblemer meddeles til kassereren.

Formål:

- (a) at fremme og udbrede kendskabet i Danmark til mongolerne og deres kultur, især i mongolernes kerneområder i Mongoliet, Kina og Rusland,
- (b) at udgive skrifter om mongolerne,
- (c) at være samlingsorgan for personer, der interesserer sig for mongoler og deres forhold,
- (d) at fremme og udvikle forbindelserne mellem befolkningen i Danmark og mongolerne og
- (e) at støtte kulturelt arbejde blandt mongoler og skabe forbindelser mellem videnskabelige, kulturelle, faglige og folkelige organisationer i de respektive lande.

Dansk Mongolsk Selskab**Æresmedlem:**

HKH Kronprins Frederik

Bestyrelse:

Ann Fenger Benwell (sup.)
Anita Garbers
Rolf Gilberg (formand)
Søren Haslund-Christensen
Lars Højer
Jan Koed (kasserer)
Bulgan Njama
Morten Axel Pedersen (sup.)
Leif F. Petersen
Henrik Bo Thrane (sekretær)

Internet:

www.danskmongolskselskab.dk

Girokonto: (1551) 784-1582

SWIFT-BIC: DABADKKK

IBAN: DK26 3000 0007 8415 82

Adresse: se under kasserer

Selskabets adresser:

Sekretær: Henrik Bo Thrane
Carl Møllers Allé 33
2860 Søborg
tel: 3966 9497
hbthrane@pc.dk

Kasserer: Jan Koed

Clara Pontoppidans Vej 41

2500 Valby

tel: 3322 3728

fax: 3322 3726

email: jk@cadaid.dk

NGO-projekter:

Bulgan Njama
Fuglebo 2
2000 Frederiksberg
tel: 3833 2106
email: njambu@hotmail.com
I Mongoliet:
dmcenter@magicnet.mn

Medlemskab:*Kontingent:*

150 kr. pr. kalenderår for personligt medlemskab.

250 kr. for husstandsmedlemskab.

500 kr. for firmamedlemskab.

Tillæg for medlemmer bosat i udlandet: 50 kr.

Henvendelse om medlemskab rettes til kassereren.

Med livshistorien skrevet ind i ansigtet. Sådan beskriver Louise Boo Jespersen den søde og gæstfri gamle dame, hun mødte på sin tur i Gobi-ørkenen. Hun er blot et af de mange mennesker, som har gjort et dybt indtryk på den danske pige, som opholdt sig i 9 måneder i den mongolske hverdag under sin udstationering på Presseinstituttet i hovedstaden Ulaanbaatar.

*Foto: Louise Boo Jespersen***Indhold**

Mit mongolske eventyr	3
En hovedstad under pres	
- konsekvenser af migrationen	7
Byen og kulturen	14
Drømmen om hus og have	16
Viden eller uviden i Danmark	
om mongolerne - VII	18
Kalmykkernes kubitka	24
Aktuelt	26
Mongolsk skrift	26
Chinggis' fødsel	26
Ann Fenger Benwell	27
DMS nyt	28

Mit mongolske eventyr

Efter 8 måneder i Mongoliet er der ingen tvivl. – At bo, arbejde og rejse i Ching-gis' land er en uforglemmelig oplevelse og mit livs eventyr! Blev godt nok ikke gift med prinsen på den hvide hest, men blev i stedet forelsket i landet, folket og de små laubenede ponyer.

Ved ikke, om det er den uspolerede natur, den overvældende imødekommenhed eller kulturen med de stolte traditioner, som efterlader et unikt indtryk af Mongoliet. Måske det er et mix... det er i hvert fald ikke maden! Meget kan man sige om *sandwichen* mellem Kina og Rusland, men det er *ikke* de kulinariske eskapader som *buuz*, *khushuur* og sammenkogt får, der sætter Mongoliet på verdenskortet.

Mad eller ej. Efter at have boet i Ulaanbaatar i 8 måneder, arbejdet på Presseinstituttet og rejst rundt i landet ser jeg – trods en helt igennem kold vinter – tilbage på opholdet med et eventyrligt og drømmende blik.

Der var dog ikke så meget eventyr over mit ophold til at begynde med! I starten var jeg lettere forvirret og skulle vænne mig til en anderledes by. Mange af de nye indtryk klumpede sig sammen i en del gengangere, hvor hverdagens fakta overrumplede mig gang på gang. Eksempelvis tog det mig lige en rum tid at fordøje:

- At en liter vodka er billigere end fire æbler.
- At de *ikke* lukker deres kloakker og afløb, så jeg var ved at dratte ned i store huller midt på gaden.
- At de kører ret så alternativt i Ulaanbaatar, så jeg derfor var ved at blive mejet ned daglig.

- At være middelhøj. Mongolerne er ret små.
- At man *ikke* kan skrue op for radiatorerne og derfor bliver nødt til at gå med fingervarmer og skiundertøj indendørs.

Desuden fandt jeg ret hurtigt ud af, at mine gode venner, *Mc Donalds* og *Burger King*, ikke havde fundet vej til staden endnu. Til gengæld var der masser af spisesteder med *kyriliske* bogstaver på menukortet... blandet oplevelse vil jeg sige, hvor jeg ved min første bestilling af nudelsuppe fik serveret æggesalat med tomat!

Med tiden blev jeg dog helt garvet til at springe over hverdagens

Gerlejr, første tur på landet, nov. 2009.

Vinduer tætnes med papir, nov. 2009.

små forhindringer: lærte at udvælge restauranter, hvor man kunne pege på billeder af maden, blev helt *prof* til at sprinte over vejen og udviklede tilmed en evne som hulebjørn med bløde, tykke, varme lag-på-lag beklædningsdele som første prioritet.

Vinteren var klart mere medgørlig, når man var klædt på til det. Og havde den været lidt kortere, havde det også været helt ok med mig! I stedet blev det en ekstremvinter fra start til slut, men i den grad også en oplevelse i sig selv at prøve en *dzud* på egen krop. Eksempelvis har jeg aldrig prøvet at finde is i håret efter en 10 minutters gåtur, og jeg glemmer aldrig følelsen fra den ene dag, hvor jeg glemte at tage de uldne underbukser på. Jøsses, en lårmerte, der kunne få selvmedlidenheden til at vokse.

Vinteren blev i det hele taget historien om de mange pudsige epi-

soder, som udsprang af den umådelige kulde. Den mest besynderlige af slagsen var klart »Den store klippe-klistre dag«, hvor min udlejer ville isolere for kulden. Men den egentlige isolation udeblev, og jeg tog mig selv i at sidde og klippe A-4 ark ud i aflange papirstrimler, mens en kollega og ven fra Presseinstituttet sad og smurte hjemmelavet lim på... jeg fandt senere ud af, at papir med lim skulle klaskes på rundt langs vindueskarme og døre... for det virker jo!? Ideen var, at sprækkerne på den måde blev dækket til, men nu var det jo ik' *rockwool* eller

andet vindtæt materiale, vi benyttede. Det var en blanding mellem hvidt og linjeret papir, så vinden gik lige igennem. Gardinerne »blafrede« godt nok ikke længere, som de gjorde før, men på den anden side var der heller ikke så varmt, at jeg havde lyst til at give afkald på mine 24/7 sæt skiundertøj med påspændt fleecetrøje, bomuldsbukser og to par strømper. Fandt dog senere ud af, at lukkede man døren ud til køkkenet og lavede lidt mad på komfuret – så kunne man godt smide et af tøjlagen.

Apropos tøjlager, så erfarede jeg også, hvilken svær balancegang det er at bibeholde en behagelig kropstemperatur. På min først tur på landet gik mine varme vinter *boots* og 2 lags tøj helt i baglås ved længerevarende ophold i ger. Pejseren forvandlede geren til en sauna. Det var rendyrket svedegilde og endte i ren kagemand ved sengetid. Spankulerede skiftevis ind og ud af geren med en indebrændt kropstemperatur, når jeg tøffede ud, og med sne på sokkerne og gakkende tænder, når jeg 10 sekunder efter bakkede ind... minus 20 grader er bare *ikke* rart i længden...

Og det var kun begyndelsen på vinteren. Mens dzud'en for alvor viste tænder, tog jeg på landtur.

Nogen vil måske mene, at timingen for en sådan tur ikke var den bedste. Men det var i hvert fald anderledes, og selvom der var minus 30 grader om dagen og minus 40 om natten, så ville jeg ikke have været den oplevelse foruden. Kunne godt nok ikke være uden for ret lang tid ad gangen, men slap i det mindste for frostskafer. Og når de små 3 uger gamle hundehvalpe og de radmagre får kan overleve kulden, kan jeg vel også affinde mig med lidt is i øjenvipper og hår om dagen og en kold tud om natten.

Desuden må jeg give en guldstjerne eller to til det snedækkede landskab. Et kig ud over skov og bjerge på toppen af en bjergtinde er det hele værd. Så uberørt og så helt igennem uspoleret en natur har jeg aldrig før set. Det var så indtagende et syn, at jeg til tider helt glemte at fryse. Så stod jeg bare på toppen og glanede og dagdrømte, og kun en enkelt dag blev jeg afbrudt. Det var den dag guiden lige ville meddele at: *We better go down before it's*

getting dark and the wolves come... fandt aldrig rigtig ud af, om ulvene virkelig kom, eller om det bare var en måde for at få mig til at gå hurtigere på. Men effekten var ikke til at tage fejl af. Jeg sprintede ned ad bjergskråningen, for hvis ulvene kom, kom sneleoparden sikkert også, og så mange dyr med skarpe tænder kunne jeg slet ikke rumme midt i skumringstiden!

Jeg er ret overbevist om, at en ekstra optur ved mit ophold har været at se overgangen fra den barske vinter til det stormfulde forår og den varme sommer. Den lange dzud medvirkede til, at oplevelsen af skiftende årstider gjorde et endnu større indtryk. Tror aldrig jeg har været så begejstret over at se græs, som da de første spinkle strå tittede frem.

Efter 6 måneder med kulde, sne og is var forvandlingen fra hvidt til grønt helt uden sammenligning. Uden at det kan komme som den store overraskelse, så er Mongoliet i sin vinter- og sommerfrakke vidt forskellig. Men fælles for begge årstider er igen det uspolerede indtryk, som landskabet efterlader.

Forfatteren i blå del i selskab med »verdens bedste kollegaer« på Presseinstituttet, feb. 2010.

Netop uspoleret landskab fik jeg i massevis, da vejret omsider blev medgørligt. Første stop var Gobi, og derefter gik turen mod vest til Bayan-Ölgii. Af frygt for at lyde som en klichéfuld rejsebeskrivelse, så var det jo helt fantastisk og slet ikke til at begribe, at naturen er så prægtig og fuld af afveksling; ørken, gletchere, åer, klipper, golde stepper, vandfald, skove, søer og bjerge så mægtige som selveste Chinggis Khan. Og når man så oven i købet kan opleve denne natur i varme omgivelser, er livet jo slet ik' så ring' endda!

Måske det i virkeligheden er meget heldigt, at Mongoliet 1) ligger så isoleret som det gør 2) er så svært at komme til – nok fører alle veje til Rom, men ikke alle veje fører til Mongoliet 3) at det er så dyrt at rejse rundt, når endelig man har fundet vejen dertil. Ellers var det bare blevet overrendt af turister og *back*

pack'ere, og noget af det unikke og autentiske ved landet og befolkningen ville blive spoleret (det er i hvert fald min påstand).

Noget som især gør et indtryk er nemlig folket. Én ting er naturen, som jeg kunne skrive flere bøger om, noget andet er det mongolske folk. De fuldender billedet med følelsen af, at der er banko på hele pladen. Min yndlingskollega fra Presseinstituttet spurgte på et tidspunkt, hvad jeg bedst kunne lide ved Mongoliet, og svaret sad lige på tungen: naturen og folket! Jeg kan slet ikke få nok. Om det så er den åbne og hjertelige kollega eller den søde lille dame ude på landet med livshistorien skrevet i læderhuden i ansigtet. – Det har været en kæmpe oplevelse at komme helt tæt på. Den gæstfrihed, oprigtige varme og de mange smil, jeg har mødt, glemmer jeg ganske enkelt aldrig. Jeg er så begejstret for landet og folket, at jeg

nok kan se en fremtid i møde som hyppig feriegæst, der bare må have sine årlige doser af Mongoliet. Helst om sommeren... klimaet for isbjørne, pingviner og andre polar-dyr er bare ikke mig.

Fik engang et poetisk vers fra mine kollegaer, hvor der stod: *Always smiling, Danish princess Louise*. Selvom jeg langt fra er den, der smiler mest, så er det så nemt at lade sig smitte, når nu alle andre smiler. Og på en varm sommerdag med godt selskab, en stor kage og en dåsecola, så jow – der har jeg da følt mig som en prinsesse i mit eget mongolske eventyr... ■

Louise Boo Jespersen

louiseboo@gmail.com
louiseimongolerland.wordpress.com

En hovedstad under pres

- konsekvenser af migrationen fra land til by

Hvordan er livet i Ulaanbaatars Gerområder? Hvordan håndterer Mongoliet den volsomme migration til hovedstaden? Og hvordan ser fremtiden ud? Mirjam Elsa Hallin og Elisabeth Victoria Friis, studerende ved Kunstakademiets Arkitektskole, rejste i juni 2009 med støtte fra Kalmar Fonden en måned til Ulaanbaatar for at undersøge Gerområderne.

»Det knitrede under skoene i sneen og kildede i halsen, når man forsøgte at indånde den -34 grader kolde luft. Vi gik ned ad en meget øde vej. Kun plankeværker og blikdøre beskyttede os mod den kolde blæst. Vi blev ført ind bag en turkismalet låge. Bag den lå en lille gård med et hul i jorden i højre hjørne. Det viste sig senere at være toilettet. På det lille areal stod et træhus med én dør og ét vindue.

I det lille hus på ca. 20 m² boede Oogii sammen med tre andre unge mænd i alderen 19-23 år. To af dem arbejdede ved politiet, en studerede ved universitetet, og Oogii ville være turistguide. Han var den eneste, der kunne lidt engelsk. I huset var en lille ovn, der kun blev tændt om natten, så man kunne holde varmen til hen på morgenen. Der var kun en seng med plads til to personer, hvor de skiftevis sov. Vi sov på gulvet på tæpper. Det var bidende koldt. Vi vågnede ved fire-femtiden om morgenen, når de andre stod op. De vaskede sig i et vandfad, trak i uniformerne og forsvandt ud i mørket i den ekstreme kulde.

Dette er en typisk hverdag for rigtig mange unge mongoler i Gerområderne.»

Det var vores første møde med Mongoliet, januar 2008. Vi boede hos Oogii i 2 dage, hvorefter vi besluttede os for at søge legat for at kunne komme tilbage til Mongoliet.

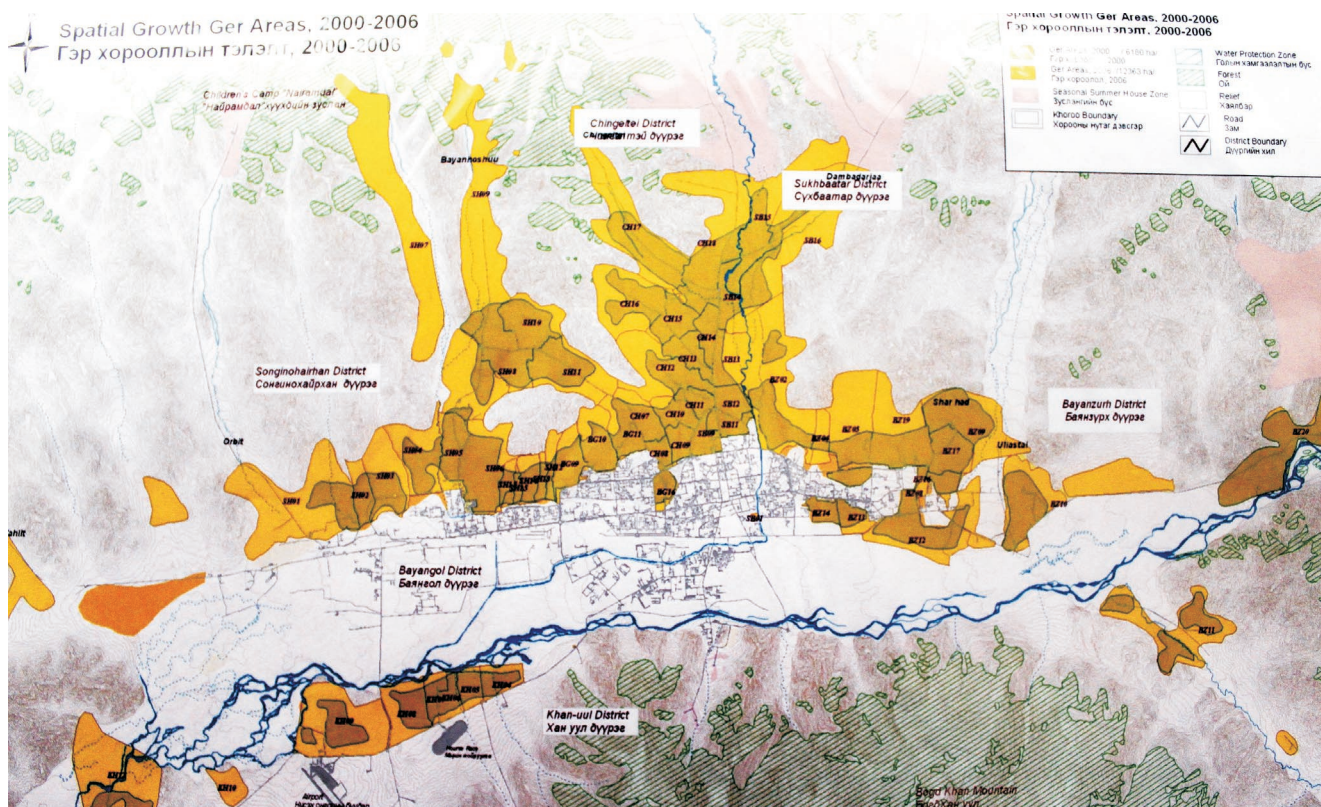
Vi blev ikke kun fascineret af den mongolske levevis i Gerområderne, men også af det brutale møde mellem de arkitektoniske levn fra sovjettiden og den transformerede nomadekultur, der med sine telte omkranser og indfletter sig i byen.

Formålet med legatet i juni 2009 var at kortlægge Gerområderne. At undersøge hvordan migrationen til byen påvirker mongolernes nomadelivsstil i de kulturelle og sociale aspekter. Kommer det til udtryk i den måde, de bosætter sig på i byen? Hvordan organiserer de sig i det kaotiske urbane miljø.

Ulaanbaatars Gerområder

Gerområderne er enorme beboelseskvarterer, der spreder sig så langt øjet rækker rundt om hovedstaden Ulaanbaatar (UB). Hver måned migrerer ca. 2500 nomader til UB. De bosætter sig sporadisk, hvor der er plads til en ger.

De ekstremt hårde isvintre ødelægger livet for hyrderne. De manglende muligheder for uddannelse og den besværlige adgang til sundhedsvæsenet er faktorer, der betyder, at migrationen er støt stigende.

*Spredningen af Gerområder i årene
2000-06.*

De hastigt voksende Gerområder er ikke underlagt nogen planlagt struktur. Det er landskabets topografi, der skaber rammerne for bosættelsernes lokalisering. Situationen er ude af kontrol. Det er svært at finde plads på bjergskråningerne.

Som kortet illustrerer, er Gerområderne vokset drastisk i årene 2000-06, og denne udvikling fortsætter. Nomaderne bosætter sig hovedsageligt nord for byen i bjergområderne. Syd for byen løber Tuul-floden, der ofte flyder over sine bredder; derfor er området uegnet til beboelse.

Ulaanbaatar er inddelt i 18 distrikter. Det samlede befolkningstal udgør 1.106.000 indb. (2010), hvoraf ca. 700.000 mennesker bor i Gerområder.

Under vort besøg får vi kontakt til en kvindelig medarbejder på kontoret for *Construction, Urban Development and Planning of Ulaanbaatar*. Her er hun ansat til at opdatere kort over UB og Gerområderne. Hun beretter, at der er opteg-

net ca. 140.000 parceller. En parcel er det grundareal, en nyankommen familie må optage. Arealet udgør ca. 700 m².

Registreringen af parceller blev påbegyndt i 2005, og siden da er kun 7000 godkendt. Ved godkendelsen modtager man en såkaldt *land agreement license*, der koster ca. 15.800 tugrik (69,50 kr.) om året. Når man har erhvervet licensen, ejer man den parcel, man bor på. Det er en meget langsommelig proces at få en licens. Man skal igennem utallige administrative afdelinger for at blive godkendt, og det tager meget tid fra de fleste.

Regeringen forsøger forgæves at kontrollere tilstrømningen. Den massive efterspørgsel og desperation gør, at folk trodser alle restriktioner og bosætter sig, hvor der er plads. Det medfører konflikter, kaos og slagsmål om jorden. Mange bliver ikke registreret som planlagt og lever derfor lovløst i Gerområderne.

Gerområderne består hovedsageligt af 2 m høje plankeværk, der af-

grænser den parcel, folk lever på. Hver parcel består af en ger eller et lille træhus inspireret af russiske *datjaer* (sommerhuse). De fleste træhuse er kun etplansboliger, men få steder rager et enkelt to-etagers træhus op. En hund vogter grunden. Der er ingen adgang til vand eller elektricitet.

Hver familie har inden for parcellen sit eget toilet, som er en *pit*-latrine (et hul i jorden) med et skur over. Hjemmene er opvarmet med en ovn, der også bruges til at lave mad på. Alle familier køber vand fra vandkioskerne, der er placeret rundt omkring i områderne. De henter vandet i store dunke på små trækvogne og bruger det til madlavning og vask. I nogle af områderne er der offentlige badehuse, dog sjældent med store mængder varmt vand.

Omkostninger for en familie om måneden i Gerområderne:

Gerområde nord for Ulaanbaatar set fra luften. Det kan stærkt anbefales at tage en flyvetur over byen med Google Earth, earth.google.com.

- Skrald 2.500 tg. (11 kr.)
- Electricitet ca. 5.000-10.000 tg. (22-44 kr.)
- Vand 1 liter 1 tg. (½ øre)
- Træ og kul (100 kr.)

En ger koster 813.600 tg. fra ny (3.580 kr.).

Der er pålagt en afgift for afhentning af skrald i Gerområderne. De fattige har ikke råd til at betale afgiften, og det medfører, at alt skrald ender uden for plankeværkerne. For at spare penge på kul og træ benyttes affaldet som brændsel, hvilket er med til at øge forureningen kraftigt.

Livet mellem plankeværkerne

Da vi foretog byrumsregistreringer i Gerområderne, opdagede vi et interessant forhold. Vi ville undersøge, om der var offentlige byrum, hvor beboere socialiserede og interagerede med hinanden. Vi fandt ud af, at der ikke eksisterer egentlige byrum, åbne pladser eller parker,

hvor folk mødes og tilbringer tid sammen.

Det offentlige rum i Gerområderne er ikke andet end beskudte gader, der binder huse og områderne sammen. De bruges af fodgængere, der skal til og fra deres hjem. Mange steder er gaderne for smalle og stejle til biler. Man ser sjældent mange mennesker på gaden. Folk slæber dunke fra vandstationen eller deres indkøb fra en kiosk i nærheden. På steder, hvor flere veje mødes, er der ofte en lille kiosk. Længere ude i bjergene er der områder, der ikke er egnet til beboelse. Her benytter børn området som legeplads, og kvæg græsser på arealet.

Centralt i byen skal man lede længe efter disse »pauser« i de labyrintiske og ensartede gader. Her går man kilometer efter kilometer omsluttet af plankeværk, store blikporte og døre. Elmaster står sporadisk placeret som tavse pæle i det gigantiske kludetæppe af parceller.

På baggrund af vores registreringer kan vi konstatere, at interak-

tionspunkterne i Gerområderne kun eksisterer ved de små kiosker, vandstationer, busstoppesteder og ved de utallige butikker, hvor der handles med træ og kul.

I udkanten af Gerområderne opdagede vi dog andre forhold. På de store færdselsveje fra centrum ud i Gerområderne er der mere liv. Butikker, restauranter, barer, internet-caféer osv. Der står poolborde langs vejen, hvor de unge mødes. Biler og lastvogne kører hasarderet forbi. Der råbes, wrestles, handles, og slagsmål opstår jævnligt mellem fulderikkerne. Poolbordene udgør et centralt socialt rum for de unge i Gerområderne og byen.

Som arkitektstuderende undrede vi os meget over, at Gerdistrikterne er så øde. Mange andre steder på kloden, hvor mennesker lever under samme forhold, er der utallige eksempler på, at mennesker danner

»Støvede, hullede veje. Vejskred fra regnskyl fyldt op med skrald, ilde-lugtende i sommervarmen. Endeløse korridorer aftømmer og blik. Låger der hviner og klaprer, når en beboer går ind og ud af sin parcel. Hunde der gør og knurrer aggressivt bag rækværket for at jage ubudne gæster væk. Køretøjer der hvirvler støv omkring. Ingen sigtbarhed. Skæve elmastere der truer med at vælte. Hjemløse hunde strejfer rundt på må og få. Fulderikker råber op. Børn hænger på en cykel. Unge går hastigt væk. Forsvinder til en kiosk for at hente snack og smøger. Ældre mennesker trisser forsagte rundt i deres dell. Jordvejene er endeløse, identiske og labyrintiske. Støvet stormer gennem gaderne.«

»mødepladser« i det offentlige byrum. Især mænd og ældre mennesker benytter byrummet som mødested. Man drikker te, spiller kort eller konverserer.

Hvorfor er det så anderledes i Mongoliet?

Det svar vi fik hos de adspurgte var: »Mongoler har en stærk nomadisk mentalitet. De er vant til at tilbringe mange timer af døgnet alene på stepperne. Samtidig bor de mange i én ger, og derfor har de ikke det store behov for at socialisere.«

Denne levevis lader til at følge nomaderne i deres byliv.

Vi oplevede folk i Gerområderne som indadvendte mennesker. De undlader at svare på spørgsmål og er generelt meget fåmælte. Samtidig er de yderst gæstfri og gavmilde. Det er en sammensat befolkning, som kan være svær at regne ud.

Voldsomme udfordringer

Situationen i Gerområderne er nedslående. Fattigdommen er stor. De

fleste migranter er hyrder, der har mistet deres hjord. De kommer til byen for at finde nye måder at overleve på. Det er hårde odds, da der ikke er meget arbejde.

Livet er meget anderledes i hovedstaden end på stepperne. Områderne har spredt sig så vidt, at de kravler op og ned af bjergsiderne. Landskabet gør det svært at føre vand og elektricitet så langt ud af byen.

Ulaanbaatar er verdens koldeste hovedstad. Det betyder, at de smukke bjerge, der før lå øde hen i vintermånederne, nu beboes af mennesker. Vinteren er især en udfordring for de ældre og svage. Den stærke kulde, vind, sne og is gør bjergsiderne svære at bevæge sig på. Det kan være svært at komme frem med et køretøj i tilfælde af ulykker.

Vand og varme er derfor en mangelvare, og det gør betingelserne for en vinter i Ulaanbaatar næsten uholdelige. Da man ikke har andre muligheder, benyttes alt tænkeligt som brænde. Alt, lige fra skrald og bildæk til gummisko, tøj og kul. Hele vinteren er Ulaanbaatar indhyllet i sort smog fra biler og brændeovne. Ca. 90% af byens samlede forurening kommer fra Gerområderne.

Kriminaliteten er høj i Gerområderne. Der er f.eks. ikke gadebelysning. De enorme områder ligger mørklagt efter solnedgang. Det er næsten umuligt at genkende de kriminelle i mørket. Kriminaliteten består mest af tyverier, men også mord. Den hyppigste årsag til, at folk sidder fængslet i Mongoliet er,

at nogen i fuldskab kom til at slå deres bedste ven ihjel.

På mange måder minder Gerområderne om slumområder, som de kendes andre steder i verden. Et overbefolket og usikkert byområde hvor der ikke er adgang til elektricitet og rent vand. Der er fattigdom, dårlig sanitet, elendig hygiejne, megen sygdom og forurening. Men Gerområderne adskiller sig væsentligt fra andre slumområder, da mongolerne » ejer « den parcel, de bor på.

Udviklingsplaner

Med den stigende migration er man heldigvis ved at blive bevidst om problemernes omfang. Der sker tiltag til forbedring og udvikling af forholdene i Gerområderne lige nu baseret på kræfter fra lokale initiativer, ngo'er og religiøse bevægelser. Men for reelt at mindske nogle af problemerne er der brug for en stor gennemgribende strategi fra regeringens side.

Vi var interesserede i at finde ud af, hvordan Mongoliet forholder sig til situationen i Gerområderne, og hvordan man har tænkt sig at løse den? Gennem vores studier og registreringer kom vi i kontakt med *Ger-area Upgrading Strategy and Investment Plan* (GUSIP), som er en NGO-organisation under FN-Habitat. Med hjælp fra den japanske organisation JIASKA har de i 4 år arbejdet med strategier for at forbedre levevilkårene for beboerne i Gerområderne.

De »sovjetiske« boligområder i centrum emmer af liv på en anden måde. Boligblokkene er tydeligvis konstrueret på baggrund af den kommunistiske tankegang. Den store vægt på de sociale aspekter i menneskets liv kommer til udtryk her. Kæmpe gårdrum mellem blokkene med basketball-baner og legepladser er fyldt op i sommerhalvåret. Udendørs bænke, anlagte parker og markedspladser bliver brugt flittigt af alle beboere i boligblokkene.

Deres opgave er at opdele Gerområderne i 3 zoner. De centrale Gerområder, mellemste Gerområder og ydre Gerområder. Hver har de en forskellig udviklingsstrategi. Visionen for de centrale Gerområder er høj befolkningstæthed, handel og god infrastruktur. Mellem og ydre Gerområder skal bebygges med 1-2 etagers boliger og gerer. Projektet kører indtil 2012, men endnu er intet blevet bygget.

En masterplan for Ulaanbaatar vision 2020 viser, at regeringen (som også GUSIP) ønsker at reducere Gerområderne ved at lave etageejendomme i det centrale Gerområde. Med masterplanen er der en høj ambition om at vise verden udadtil, at der er udvikling på vej. Nye byzoner og en lufthavn skal skyde op uden for Ulaanbaatar. Meget af det nye er tegnet og planlagt af naboer fra Kina, Korea og Japan. De har tegnet byplaner, som er identiske med deres egne byer, med skyskrabere og satellitbyer.

På *Mongolian University of Science and Technology* interview-

ede vi en arkitekt, Purev-Erdene Eshuu. Han var frygtelig ked af situationen i Mongoliet og fortalte, at masterplanen ikke er gældende. Det er dem med penge, der bygger, hvor de vil uden hensyn til planen eller Ulaanbaatars historie. Han var irriteret på bygherrerne, der kom med deres forestillinger om fremtidens Ulaanbaatar.

Purev-Erdene Eshuu fortalte, at han havde startet en gruppe, der går ud i Gerområderne og lærer folk at bygge billigt og godt og lærer dem at dyrke jorden selv. Han kæmper for flere grønne arealer og dyrkning af jorden, så folk kan blive mere selvforsynende.

Vore egne tanker omkring problematikken i Gerområderne er, at man fremover må arbejde på en byplan og infrastruktur for hele landet. Denne skal sørge for at hjælpe nomaderne dér, hvor de er, så de ikke migrerer til byen, men fortsat kan leve godt på stepperne. Dette indebærer, at både uddannelse og sygehusvæsen bliver tilgængelig og fungerer ude i landområderne. ■

Tekst og foto:
Mirjam Elsa Hallin
Elisabeth Victoria Friis
victoriafriis@gmail.com

Kildemateriale

Egne registreringer i Gerområderne

Construction, Urban Development and Planning Department of Ulaanbaatar

Uranbaigal Dash-Adya, ekspert i informationsteknologi

Sukh Tumurdulam, leder af Urban Planning Information Division

Mongolian University of Science and Technology

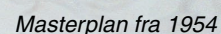
Purev-Erdene Eshuu, arkitekt, leder af Center for Architectural Research and Design

UN-Habitat Ger-area Upgrading Strategy and Investment Plan for Ulaanbaatar

Enkhtsetseg Shagdarsuren, projektleder, GUSIP

World Bank, Graeme E. Hancock, ekspert i minedrift. Oil, Gas & Mining Policy Division

Kortlægning af Gerområderne

MASTER PLAN OF ULAANBAATAR CITY

Byen og kulturen

Hvor meget ved vi egentlig om at bygge byer og bo i byer på en bæredygtig måde? Hvis vi tager det mest nærliggende eksempel, Ulaanbaatar, er svaret »intet«. Tag nu for eksempel Tuul-floden som er forurennet og tørret delvis ud, Bogd Khan-bjerget som ikke længere er grønt om sommeren, al røgen og støvet der forpuster byens luft, affaldet i gaderne og de tilfældigt opstablede bygninger.

Hovedstaden blev i 1924 omdøbt til Ulaanbaatar, »Røde Helt«. Det blev startskuddet til den moderne by. Allerede i 1950'erne havde Ulaanbaatar mange boligblokke, administrative bygninger, gader og parker. Borgerne havde en ugentlig fejedag i gaderne, og byen var ren med kun lidt trafik. Byen var skabt efter sovjetisk forbillede med boligområder opført af sovjetiske entreprenører, socialistisk propaganda i bybilledet og monumentale mindesmærker. I 1990 indførtes en ny samfundsorden i Mongoliet, og jorden blev privatiseret. Det førte til en uorganiseret opførelse af private bygninger. Byen som sovjetkopi blev nu forvandlet til en kopi af en kinesisk forstad eller fattigkvartererne i Sydamerika.

Ulaanbaatar, som engang blev kaldt »Asiens Nymfe«, blev forvandlet til den sodsværtede Ulaanbaatar, forgiftet af den røgfylde luft om vinteren og dækket af støv og affald om sommeren. Byen er ved at kvæles i megastore reklamer, skilte og færdselstavler og grimme, planløst opførte bygninger. Enkelte kan måske være meget pæne, men de fleste af dem er af ringe byggeteknik og arkitektonisk standard. Ulaanbaatars vigtigste turistattrak-

tion er Chinggis Khan-komplekset opført i 2006 i anledning af 800-året for grundlæggelsen af Det store mongolske Imperium.

Ifølge byudviklingsloven er »byudvikling den komplekse fysiske planlægning af en region, et større bysamfund eller en by: at opføre bygninger og infrastruktur, at udarbejde samlede planer for byens indretning og udstyr for dermed at skabe et tilfredsstillende miljø for mennesker i overensstemmelse med landets historie, kulturelle traditioner, sociale og økonomiske udviklingsstrategi under hensyntagen til beskyttelsen af miljøet.«

Hvordan svarer det til virkelighedens verden? Hvem har taget hensyn til vores historie, nomadiske civilisation og et sundt bymiljø? I denne »kaotiske« by, Ulaanbaatar, som er et spejl af et samfund i forvandling, er borgerne utilfredse med både byplanlægningen, arkitekturen, miljøet og ikke mindst sikkerheden. Vi burde med stolthed kunne sige: »Det er *min* by, dér bor jeg, dér føler jeg mig hjemme, og dér ønsker jeg at blive boende.« Vi burde bo i en »mongolsk by«, ikke en russisk, kinesisk eller amerikansk.

Ser man tilbage på historien, blev den hidtil ældst kendte by anlagt af hunnerne for over 2000 år siden. Og der var ikke kun tale om khanens palads og nogle få bygninger. Mongolerne havde fra gammel tid egne traditioner for byplanlægning og arkitektur. Man opførte mure omkring byerne med vagttårne omgivet af vandfyldte voldgrave. Forskerne har registreret over 200 fortidsbyer.

Kharkhorum, det mongolske imperiums hovedstad i 1200-tallet,

blev anlagt i overensstemmelse med mongolernes traditioner for byplanlægning og administrative strukturer. Den var et center for arkitektur og kunst.

De buddhistiske klostre, der fungerede som religiøse og kulturelle centre, blev stærkt påvirkede af tibetanske og indiske arkitekturtraditioner. Men de mongolske håndværksmestre tilførte bygningerne en særlig mongolsk arkitektonisk og dekorativ egenart.

Nu bliver »sovjetbyen« Ulaanbaatar i kølvandet af globaliseringen bombarderet med mærkværdige kopier af fremmede bygninger af ringe kvalitet. At opføre en ægte »mongolsk by« betyder dog ikke, at byens borgere skal bo i ger eller bygge performerende huse. Vores by skal minde os om vores historie, traditioner og kulturarv; bibringe os stoltheden ved at være mongoler, inspirere os til et bedre liv og give os muligheden for at leve et sundt, lykkeligt og værdigt liv. Og her spiller kunst og kultur en vigtig rolle.

Man bør ikke vente på, at staten igangsætter initiativer. Alle borgers indsats og kreative deltagelse spiller en afgørende rolle.

I Ulaanbaatar er der mangel på områder, hvor byens borgere har mulighed for at tilbringe deres fritid på en ordentlig måde. Steder hvor de kan udvikle sig personligt, organisere sig og deltage i offentlige arrangementer. Det kan afhjælpes ved at støtte kunsten, hvilket også vil være gavnligt for den sociale og økonomiske udvikling.

Ulaanbaatar har i virkeligheden kun kapacitet til at rumme maksimalt 400.000 indbyggere. Nu bor her allerede mere end 1 mio. mennesker. Ulaanbaatar lider af overbefolkning på grund af migrationen fra landet, hvilket medfører arbejdsløshed, fattigdom, kriminalitet og forurening. Ved at udvikle by- og provinscentre kan dette problem løses i landets udkantsområder.

Vejen op til Gandan og Janraiseg-templet med den gyldne Buddha-statue, juli 2005.

Foto: Helle-Karin Helstrand

Det skal også ses i forbindelse med at udvikle gerområderne i forstæderne, hvor 70% af den totale befolkning og 60% af Ulaanbaatars indbyggere bor. Geren har altid været den ideelle bolig for nomader, men i bosættelserne er der mangel på infrastruktur og sanitet. Den enkeltes initiativ, deltagelse og kreativitet spiller en vigtig rolle for løsningen af disse udfordringer og for at skabe et bæredygtigt miljø.

Som hovedstad for en nomadisk civilisation og hovedstad for den mongolske nation, hvilket udtryk bør Ulaanbaatar da have? Hvad er bedre til at bringe vore tanker i samklang med vores historie, vores enestående kulturelle traditioner og egenart end Dundgov-provinsen, lang-sangens hjemland – Ömnögovs Dalanzadgad, sandklitter og dinosaur-fossiler – Khövsgöl-søen, Asiens blå perle – Sukhbaatar-provinsen, det sagnomspundne land for fortidens fribyttere der hjalp de fattige – Khentii-provinsen, Chinggis Khans fødested – Khovd-provinsen, de 12 etniske stammers hjemland – Dornogov, den vrede sankt Ravjaa af Gobi's hjemland. Alle

områder, provinser og sum har egne historier og legender, egne særpræg. Men hvem tænker på det, hvem interesserer sig for det, og hvem fortæller os om det?

Mongoliets arkitektur er ikke begrænset til geren, vores traditionelle filtelt. Den mongolske kulturarv består af et væld af autentisk mongolske tamga-tegn, mønstre og ornamenten, symbolisme og nomadisk litteratur, menneskefigurer og dyresten, monumenter og petroglyffer, filtkunst, silkemaleri, broderi og billedtæpper, dekorativ kunst og kunsthåndværk og andre værdifulde kunstneriske traditioner skabt og nedarvet gennem vore forfædres kreative visdom.

Hele denne kulturarv bør ikke være forbeholdt museer eller bogværker, men bør være synlig og nærværende blandt os. Det betyder ikke opførelsen af et monument eller en bygning. Kulturarven bør integreres i den moderne byplanlægning og design og dermed gøre byen som helhed ægte mongolsk.

I Ulaanbaatar kunne vi fx renovere miljøet og gerområdet omkring Gandan-klostret, det største

og mest besøgte buddhistiske center. Det kunne genskabes, som det var i det tidlige 1900-tal ved at opføre plankeværker med store træporte, og man kunne præsentere mongolernes historie for turisterne. Man kunne bruge de forladte industribygninger fra den socialistiske periode til værksteder for kunst, privatisere dem til fordel for kunstnere, der så kunne leje dem billigt. Det ville tiltrække kunstinteresserede fra ind- og udland.

Kultur og kreativitet spiller en vigtig rolle for etableringen af et rent, ustresset og unikt bymiljø. Det er et spørgsmål om kreativitet, om at kombinere historie, kultur og tradition med modernitet. Udviklingen af sådanne byer vil kunne garantere kommende generationer af mongoler et komfortabelt, personligt tilfredsstillende, kreativt, udviklende og sundt liv. ■

G. Delgermaa
The Mongol Messenger
 18(930):12 – 06.05.09

Drømmen om hus og have

Mens sommeren sendte de sidste junistråler ind over Ulaanbaatar, lagde 'Habitat for Humanity' ramme om et stort byggeprojekt i Bayanzurkh distrikt. I en uge tog hundredvis af frivillige fra hele verden arbejdshandskerne på, og med byggeprojektet gik drømmen om hus og have i opfyldelse for 30 mongolske familier.

Mellem halvfærdige huse, cementblanding og munter snak kommer en orange hjelm til syne. Under hjelmen smiler den 29-årige skolelærer, Ganbold Enkhsaikhan, der repræsenterer en af de heldige familier i Ulaanbaatar, som hjælpeorganisationen *Habitat for Humanity* har udvalgt til deres *Blue Sky Build 2010* for mongolske familier i nød.

– Det er et vigtigt projekt, som skaffer mange mennesker et hus, siger Ganbold Enkhsaikhan, mens tak-

nemmeligheden og arbejdsiveren lyser ud af ham.

Ligesom andre familierepræsentanter er han selv med til at bygge huset. Hver dag går han forrest i arbejdet på det nye hus, og i samarbejde med frivillige fra både Hong Kong, Sydkorea og USA tager fremtidsboligen form. Efter en uges arbejde viser Ganbold Enkhsaikhan det røde murstenshus frem, mens han samtidig lufter den grønne dagsorden om anlagt have.

– Min drøm er at plante træer og alle mulige planter og blomster foran huset, siger han med et forventningsfuldt smil og påpeger, hvor svært det er at få hus og have i hovedstaden.

Netop denne problematik er den ansvarlige for *Blue Sky Build Habitat for Humanity*, Charles Jolliffe opmærksom på. Som han pointerer, er det dyrt at købe gode huse på grund af dyre huspriser. Dertil kommer de slidte, overfyldte boliger og mange

tilflyttere til Ulaanbaatar, som gør byggeprojekter som *Blue Sky Build* vigtige for byudviklingen. Det er derfor også med en vis stolthed i stemmen, at han omtaler projektet, som i år har 10 års jubilæum.

– Med 10 års jubilæet støtter vi et specielt byggeprojekt. Hvis vi alle investerer tanker, hjerter og hænder i projektet, kan vi tilbyde gode boligløsninger, siger Charles Jolliffe.

Tanken er, at boligløsningerne skal nås gennem en samlet indsats, der går op i en højere enhed. Her spiller de frivillige en stor rolle. Under instrukser fra bygningskonstruktører og murere bliver der fyret op under

Blue Sky Build

- De 30 huse er 36 m² hver og er med vand og elektricitet.
- De er beliggende i distriktet Bayanzurkh, 15 km fra centrum.
- Husejerne betaler en månedlig husleje alt efter indtægt, og på sigt opnår de det fulde ejerskab af husene.
- Frivillige fra Korea, USA, Australien, Canada, Singapore, New Zealand, England og Kina hjalp med at bygge husene.

samarbejdet, når husene bygges op fra bunden. Ejeren Ganbold Enkhsaikhan er med under hele processen, og det er et helt afgørende element.

– Det er vigtigt for projektet, fordi det skaber en form for ejerskab og stolthed. Husejerne ser en drøm, der går i opfyldelse, mursten for mursten, siger Charles Jollife.

Det er dog ikke alle faser i byggeprocessen, som er lige nemme. Eksempelvis stilles der store krav til den kommunikative disciplin, når frivillige fra hele verden møder op og skal samarbejde på tværs af arbejdserfaring og sprog. Der famles derfor lidt ekstra i værktøjskassen, når vaterpasset – under betegnelsen »den lange ting« – kan være både en skruetrækker, en tommestok, en hammer og en sav.

Men selvom der er sproglige forhindringer, tager de mange frivillige det med et smil. Så længe der arbejdes for et fælles mål, bliver sprogbarriererne ikke et overskyggende problem. Heller ikke de skæve hus-

mure kan køre byggeprocessen i sænk, selvom de til tider må rives ned, når der kommer for mange lighedstræk med Pisas skæve tårn.

– Trods de mange udfordringer og besværligheder byggede vi husene. Vi har gjort det sammen og gjort en forskel, siger Charles Jollife med et veltilfreds smil.

Og for Ganbold Enkhsaikhan kan selv ikke dobbeltarbejdet med genopbygning af mure og hårdt arbejde vælte hans humør. For ham overskygger drømmen om hus og have

alle forhindringer på vejen. Og han kan slet ikke vente med at flytte ind i det nye røde hus sammen med kone og barn.

Tekst og foto:
Louise Boo Jespersen

louiseboo@gmail.com
louiseimongolerland.wordpress.com

Arbejdsholdet stillet op til fotografering. Beskedent i bagerste række med den orange hjelm står den stolte husejer og selvbygger Ganbold Enkhsaikhan. På billedet nederst rækker han en tagplade op til et medlem af familien.

Habitat for Humanity

- Mongoliet er 1 ud af 100 lande, hvor *Habitat for Humanity* hjælper familier i nød.
- *Habitat for Humanity* i Mongoliet har siden 1999 hjulpet familier med at bygge, renovere og reparere deres hjem.
- Byggeprojekterne omfatter byer i Ulaanbaatar, Erdenet, Darkhan og Khangai.
- Der er et bredt samarbejde med internationale bureauer og NGO'er for at udvikle programmet.
- Internationale frivillige er hvervet gennem blandt andet uddannelsesinstitutioner.
- I år har *Habitat for Humanity* i Mongoliet hjulpet 257 familier, og frem til 2012 er målet at engagere frivillige og donorer, der kan realisere ideen om 1000 nye huse.

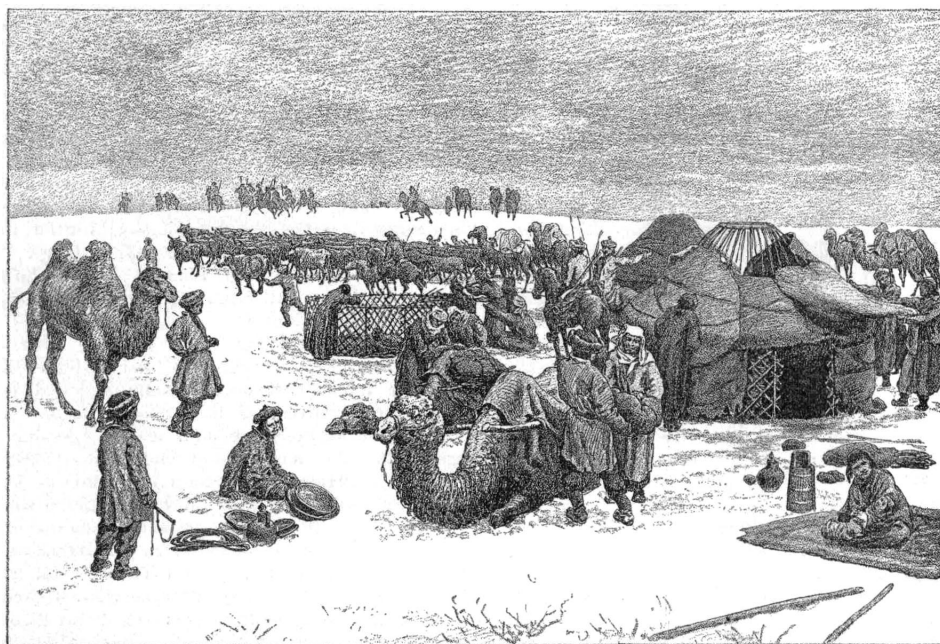

Fig. 292. En Kalmuklejr i Opbrud.

Viden eller uviden i Danmark om mongolerne – VII

I 1898 udgav Johan Waldemar Dreyer (1853-1924) bogen 'Naturfolkenes Liv. Populær Ethnografi'. 480 spalter (København: Frem, Det Nordiske Forlag). I kapitlet 'Centralasiatiske Nomader' (spalte 458-476) skrev Dreyer om kirgiser og kalmukker. Dreyer var cand. med. og naturvidenskabelig forfatter og en overgang direktør for Zoo i København. Dreyer har en dramatisk fortællestil meget præget af datidens syn på fremmede folk. Om mongoler skriver han følgende uden at skelne mellem de egentlig mongolske folk og andre asiatiske folkeslag i Centralasien. Redaktionen har valgt at omforme teksten til nutidsretskrivning:

Den ægte mongol udmærker sig ved et temmelig lavstammet, men firsåret og kraftigt legeme af knoglet bygning. Hovedet er stort, kort med

lav pande, små, skævt liggende¹⁾, sorte og missende øjne, flad næse, tykke læber, sparsom skæg vægst og fremstående kindben. De sidste anses for særlig skønne. Kirgiserne siger, at ved dem har Gud givet dem lighed med hesten, den ædleste af alle skabninger. Hudfarven er i reglen temmelig mørk, brun, uden kinesernes og japanernes udtalte gule skær. Det af de godt kendte mongolske folk, der endnu bedst har bevaret nomadelivet i dets renhed, er kirgiserne; dem vil vi derfor først og fremmest holde os til. (spalte 460)

Som eksempel på et nomadefolks hverdag valgte Dreyer at fortælle om de tyrkisktalende, muhammedanske kirgisere (spalte 461-468) eller kasakker eller kirgis-kasakker. Med europæerens egocentriske nedladenhed følger her et par Dreyer-citater om kirgiserne:

(1) Kirgiseren har det almindelige mongolske ydre, der ikke just tiltaler vore skønhedsbegreber. (spalte 462)

(2) Folkekaraktæren udmærker sig på den ene side ved redelighed, åbenhed, rå godmodighed, gæstfrihed og stolthed, på den anden ved dovenskab og hævnssyge. Egentlig modige kan kirgiserne ikke kaldes. Skønt de i opblussende kamplyst kan øve kække bedrifter, mangler de dog det koldblodige, velovervejede mod, som i grunden alene fortjener navnet. (spalte 466)

(3) Nu er kirgiserne muhammedanere, men de er lunkne i religiøs henseende, lidet fanatiske, anlagte, som de og mongolerne i det hele er, som fornuftsmennesker med ringe fantasi og liden religiøs sans. (spalte 467)

Kalmykkerne

Den læser, som vil kende Dreyers beretning om kirgiserne, må selv finde bogen. Til denne artikel vender vi os mod hans beretning om kalmukkerne. Dreyer bruger ordet »kalmukker«, mens Kaarsberg²⁾ bruger ordet »kalmykker«. Kaarsberg besøgte kalmykkerne i 1890. Dreyer har ikke besøgt kalmykkerne, så i denne beretning er valgt Kaarsbergs betegnelse. Hurtigt får Dreyer drejet teksten derhen, at kalmykkernes hverdagsliv ligner meget kirgisernes, så Dreyer mener, at det blot vil være gentagelser at fortælle om kalmykkernes hverdagsliv, især når kalmykkerne har så spændende en historie. Den kaster Dreyer sig straks over:

Kalmykkerne er et tidligere mægtigt folk, hvoraf en rest endnu nomadiserer på Sydruslands stepper i en tilstand, der i alt fald nærmer sig til et naturfolks.

Deres oprindelige hjemstavn³⁾ er Kinas vestligste egne, Dshungariets⁴⁾ udstrakte græssletter og ørkenner. Derfra udvandrede de i det 16. og 17. århundrede og banede sig vej til de store sletter mellem Ural-floden, Don-floden og Kaukasus-bjergene. Her nomadiserede de og tog hurtigt til i velstand. De navnlig mod nord vand- og græsrigste stepper nærrede deres uhyre hjerde, og deres *kibitkaer*⁵⁾ (telte) bredte sig i tusinder og atter tusinder ud over landet. Deres kameler talte de i titusinder, deres heste og kvæg i hundredetusinder, deres får i millioner.

Hvor kvægrige de var, ses bedst af de svære bøder af dyr, deres love fastsatte for større som for mindre forseelser. For fejhed i krig skulle en fyrste foruden 100 harnisker og 50 kibitkaer betale 100 kameler, medens en simpel adelig slap med 3 slaver, 3 kibitkaer og 30 heste. For at slå en anden skulle en almindelig,

menig kalmyk af med fra 5 til 9 stykker kvæg. En beskadiget tom-melfinger kostede 18 okser, forseelser mod forældre eller lærer fra 9 til 27. Og således fremdeles; kun et meget kvægrigt folk kunne bære en sådan lov.

Deres liv leves som kirgisernes, hvem de også ligner i udseende; vi skal derfor ikke komme nærmere ind på det her. Vi vil kun berette om en mærkelig begivenhed i deres historie, den sidste folkevandring i stor stil, som vor verdensdel har været vidne til. Den giver os et interessant og storslået billede af nomadernes liv.

Oprindelig frie og selvstændige lå kalmykkerne efter deres nedsættelse i de sydrussiske stepper efterhånden under for Ruslands magt og indflydelse. Af de fire hovedstammer, hvori de var delte, Chochoter, Dærbøter, Sungarer og Torgoter, svor de sidstes khan alt i året 1616 russerne troskab. De andre fulgte efterhånden efter, og i midten af forrige århundrede [1700-tallet] var alle under russisk overhøjhed, i alt fald af navn.

I begyndelsen mærkede de ikke stort hertil, men levede deres frie, tilvante liv under deres egne herskere. Efterhånden stræbte Rusland dog efter mere indflydelse og ansatte embedsmænd, *pristawer*, som fulgte de enkelte stammer, *ulusser*⁶⁾, på deres nomadetog. De skulle have en vis opsyn med kalmykkerne, være mellemmand mellem dem og den russiske regering og afgive indberetninger om forholdene til dem. De blev lønnede af den, men meget lavt, og følgen blev naturligvis, at de tillod sig mange slags overgreb og udsugninger, som efterhånden ophidsede nomaderne imod dem og det, de repræsenterede.

Der bredte sig desuden mere og mere i horderne en dump mistillid til Rusland. Man begyndte at frygte dets hensigter, som man troede gik ud på efterhånden at gøre fredelige

agerdyrkere ud af de frie og krigeriske nomader. Det benyttede en klog, energisk og ærgerrig mand, Zøbök Dorshi, sig af. Han var af Rusland anerkendt som vicekhan under hans slægtning, overkhanen Ulasha. Men han mente sig forbigået til dennes, den højeste stilling i folket, som efter hans anskuelse tilkom ham. Så længe russerne støttede Ulasha, indså han, at der ikke var mulighed for at styrte denne; derfor fattede han den dristige plan at bevæge folket til at vandre tilbage til Kina og derved unddrage sig Ruslands herredømme.

Snild, som han var, holdt han sig gode venner med sin frænde, overkhanen, der nylig i Ruslands tjeneste havde ført 30.000 kalmykker til en stor sejr over kaukasiske folk, og som derfor var lige så skattet af russerne som æret og elsket af sit eget folk. Ja! Han forstod endog at drage Ulasha ind i sine planer og få ham til at bifalde dem.

Kalmykkerne er ikke muhamedanere som kirgiserne, de er budhister, og som sådanne er deres religiøse overhoved, deres pave, den bekendte Dalai Lama i Lhasa, hovedstaden i Tibet. Til ham ser hele folket op med den dybeste ærbødighed; han indsatte den gang endnu deres øverste stedlige lama, som nu udnævnes af Rusland.

Til ham sendte khanerne et gesandtskab for at æske hans råd om den påtænke udvandring og for at bede ham, profeten, om at sige, om den ville lykkes, og når det heldigste tidspunkt til den ville komme. Han bifaldt planen, da det jo kun kunne være ham kært at få så stor en troende menneskemasse ført tilbage til de svagt befolkede egne i Tibets nærhed, og han forudsagde, at den ville lykkes, når man valgte et eller to betegnede år til dens udførelse.

Der var endnu en halv snes år, til disse indtraf, og Dorshi benyttede den således givne frist til ihærdigt og klogt at virke for sit forehavende.

Han udsåede had og mistillid til Rusland i folket og vandt dets fyrster for sin plan. Da tiden nærmede sig, lod han Ulasha sammenkalde et stort møde af fyrster og adelige; på det blev udvandringen besluttet og tidspunktet for den fastsat til den strenge vintertid, da de vest for Volga-floden boende stammer kunne gå over floden på isen. Russerne blev advaret om, hvad der forestod, men den forblindede og hovmodige overpristaw ville intet høre og intet tro, og gennem ham blev regeringen beroliget, så kalmykkerne kunne træffe deres forberedelser i ro.

Under påskud af at ville samle en hær til et felttog mod kirgiserne, der havde vist sig urolige og ulydige, drog Ulasha så mange af sit folk til sig som muligt på Volgas østre bred. På den anden side af den stod en anden kalmykkisk fyrste med 20.000 kubitkaer, kun ventende på is for at gå over floden og slutte sig til sine landsmænd. Men uge gik efter uge, og stadig udeblev mod sædvane den stærke frost; til sidst måtte Ulasha beslutte sig til opbrud, da planen umulig kunne holdes hemmelig længere. Derved bevarede alle de stammer, der endnu holdt til vest for Volga, for Rusland.

Det var den 5. januar 1771. I den kalmykkiske lejr, der kubitka ved kubitka strakte sig ud over steppens uoverskuelige sneflade ca. 100 verster⁷⁾ fra Volgafloden, herskede der et livligt røre, men ingen af de russiske pristawer, ingen af de mange fremmede handelsmænd, som den store menneskemængde havde lokket til, anede noget ondt. Mellem teltene vrimlede der af kameler og heste, kvæg og får, kvinder og børn, og der var intet påfaldende i disses nærværelse, thi når et nomadefolk

Fig. 288. Mongolsk Musikant.

drager i krig, fører det med sig al sin ejendom og familie.

Alt gik tilsyneladende som sædvanligt, da der pludselig fra alle kanter af lejren lød vilde skrig, og flokke af væbnede mænd strømmede sammen om pristawernes og de handlendes telte. I ét nu var hele myretuen i bevægelse; vareoplæg blev plyndrede, russere og kasakker fangede eller dræbte, hvis de satte sig til modværge. I almindelighed er kalmykken godmodig, og grusomhed ligger hans karakter fjern, men i øjeblikkets ophidselse gav den sig dog enkelte udslag. En kasak, der gjorde modstand, blev grebet og fik maven sprættet op i levende live; medens hans hjerte endnu bankede, blev det revet ud af hans bryst. Dog, sligt var en undtagelse; modstand var umulig, snart var alt plyndret, hvad plyndres kunne, og alle fanger lagt i lænker.

Så kom opbruddets time. Med feberagtig iver blev kubitkaerne taget ned, fildækkerne rullet sammen, stængerne samlede, og de og alt rørligt gods blev læsset på de knælende, skrigende kameler og de urolige, vrinskende heste. Til hest steg krigerne, væbnede med buer og pile, bøsser og spyd, til hest kvinderne og deres spæde børn i de varme pelsværksposer, dinglende ved dyrets venstre side. De unge mænd og kvinder, drenge og piger samlede de uoverskuelige hjerde af kvæg og får og drev dem af sted mod det fjerne mål, medens raske ryttere jog af sted med de store flokke af halv-vilde heste.

I tempelteltene, *churullerne*, havde de talrige gejstlige under alenlange tudehorns dybe bastoner og under den skingre klang⁸⁾ af metalbækkener bedt den sidste bøn til Buddha om held og beskyttelse på den farlige færd og ofret ham det sidste offer. Så blev guderne malede billeder og alt templerne tilbehør pakket sammen på mange tålmodige kamelers stærke rygge, og frem i spidsen for det uoverskuelige tog skred folkets guder og deres præster, de sidste glade ved tanken om at lyde Dalai Lamas bud og nærmede sig med hvert skridt til Tibets hellige jord.

Samtidig var efter aftale andre horder brudt op fra andre lejre, og alle stævnedes de mod det første foreløbige mål, mod steppefloden Ural, Ruslands daværende grænse.

Alle må have været sig bevidst, hvilken uhyre opgave de havde påtaget sig: ved vintertid at bane sig vej hundrede af mile frem over øde, snelagte stepper med kvinder og børn, med utallige hjerde, hvis eneste føde måtte være det tørre græs, de kunne skrabe frem under sneen.

Frem mellem fjendtlige horder af røveriske kirgisere, med russiske tropper i hælene, med fare for flankangreb af hurtige kosakafdelinger⁹⁾ skulle det eventyrlige togt gå måned efter måned.

Der skal al et naturfolks ubændige frihedstrang, al nomadens utrolige hårdførhed, al hans tillid til hans nøjsomme og udholdende ride- og lastdyr og al et præstekuet folks blinde tro på dets guders magt og hjælp til for at planlægge og gennemføre et sådant vovestykke.

Ved Ural-floden samledes alle de hidtil spredte flokke, og her lod Ulasha holde mandtal over skarernes mangfoldighed. Mellem 40.000 og 50.000 kibitkaer var det lykkedes at undfly. I alt har tallet på deres beboere været omkring 400.000. I sandhed, en uhyre folkemængde at lede og styre på den lange vandring!

Det gjaldt om at komme frem i hast, thi man måtte vente, at hurtige stafetter havde varskoet russerne i de vestlige sibiriske garnisonsbyer om flugten, så man kunne risikere, at troppemasser derfra kunne blive kastede frem for at afskære tilbage-togslinien. Derfor blev der givet ordre til at læsse kamelerne let og bortkaste al overflødig bagage. Kibitkaernes¹⁰⁾ gitre med de dertil hørende svære filtstykker var ladte tilbage, og jerngryder og trækar, tæpper og klædningsstykker lå i hobe på hordernes vej.

Videre gik det over den tilfrosne Ural-flod ind i kirgisernes land. Spredt over et uhyre rum, som nødvendigt var for at skaffe plads for og græs til de mægtige hjerde, ilede folketoget frem. I midten drog kvinder og børn syngende og glade med de letpakkede kameler, uden om dem blev kvæg og heste drevet frem

Fig. 289. Kirgisisk Falkejæger.

så ilfærdigt, som hensynet til deres velvære tillod. Foran, bag ved og til begge sider dækkede krigernes beredne skarer så godt som muligt det kæmpemæssige tog.

Om natten blev der slået lejr. Kibitkaernes hvælvede tage var de trætte menneskeskarers eneste ly. Deres føde var de i dagens løb under marchen styrtede kreaturer, som straks blev slagtede, og hvis kød man pakkede på heste og kameler. Mælk, den ellers daglige kost, har sagtens været sparsom, og nogen forsyning af anden proviant havde kun de rige kunnet føre med sig.

Overgangen over den islagte Ural-flod gik let for sig, og med frisk mod stræbte skarerne ud over kirgiserlandets rige græsgange. Foråret, der kommer tidligt i disse egne, befriede dem foreløbig for frygten for fodermangel. Men den ved tøbruddet opblødte jord lagde

mange hindringer i vejen for hurtig march. Hvad kunne det frodigt spirende græs isprængt med de tusinde forårsblomsters prægtige farver hjælpe, eller den milde, lune søndenvind fra Turkestans varme egne, når kosakkernes plyndringslystne horder og russernes bøssevæbnede, rå soldater truede med at indhente det langsomt fremskridende tog?

Snart mødte de første alvorlige ulykker dem. En lille afdeling tapre krigere blev afskåret af 2000 velvæbnede kosakker og dræbt til sidste mand efter den mest hårdnakkede modstand. To ulusser på tilsammen flere tusinde kibitkaer overgav sig fejdt til de forfølgende fjender, og en tredje fulgte – gjort modløs ved eksemplet – snart efter. Alle disse vandrede tilbage over Volga-floden, hvor de sluttede sig til deres dér tilbageblevne landsmænd.

Dog hovedmassen stræbte ihærdigt frem. Det korte forår var snart forbi, og den hede sommer tørrede vandløb og damme ud, truende mennesker og dyr med vandmangel. Fra alle sider brød kosakker og kirgisere frem mod de ulykkelige, i hvis rækker nød og elendighed bredte sig raskere dag for dag. Det var et sørgeligt syn at se, hvorledes det af tørst brølende kvæg slæbte sig frem fjed for fjed over den tørre, støvende steppe. Men endnu sørgeligere var det at iagttage den dag for dag voksende hob af hjuløjede, pjaltede mennesker, der møjsommeligt krøb frem, sakkende agterud for det egentlige tog. Det var de fattige, hvis få lastdyr og heste var styrtede, og som nu sårnodede og tørstige måtte se at vinde med, så godt de formåede.

Deres eneste trøst var utallet af de styrtede dyr, der forsynede dem i

rigeligt mål med føde, og det med føde de på ingen måde foragtede, vante som de var fra hjemmet til at nøjes med selvdøde kreaturers kød.

Men Dorshi og Ulasha modsatte sig med sej ihærdighed ethvert forsøg på at bryde deres forsæt. Frem vilde de, frem mod frihed og lykke i Dshungariet, deres gamle hjemstavnns rige egne. Der blev fra russisk side gjort forsøg på at bevæge vicekhanen til frafald, idet man lovede ham Ulasha værdighed, hvis han ville føre folket tilbage. Men han lod sig ikke forlokke. Han havde ingen tro til russernes ordholdenhed, og – rænkefuld som han var – ventede han sig mere af den kinesiske kejsers og Dalai Lamas taknemmelighed, når han tilførte dem så mange trofaste undersåtter.

Efter to måneders forløb nåede toget steppefloden Irgis. Her brød misfornøjelsen for alvor løs. Mange anråbte i fortvivelse guderne om, at russernes tropper blot måtte vise sig, for at de kunne overgive sig til dem og få ende på deres lidelser. Men der viste sig kun vilde kosaker og kirgisere, til hvem ingen vovede at overgive sig vel vidende, at døden ville blive følgen.

Derfor gik det atter frem, nu gennem en egn, hvor de opsvulmede steppefloder lagde mange svære hindringer i vejen. På det korte stykke mellem Irgis- og Torgai-floderne gik en stor del af hjordene til grunde, og den uhyggelige bagtrop af marodører¹¹⁾ voksede daglig. Alt, hvad der kunne undværes, blev bortkastet. Således også store mængder af de tunge, russiske kobberpenge, som havde været deres kostbareste eje, og som de forfølgende russere begærligt opsamlede.

Men var vejen besværlig for de hårdføre, til strabadser vante noma-

Fig. 287. Ung Mongol.

der, var den det ikke mindre for de russiske tropper, der forfulgte dem. Skønt de jo ikke skulle føre kvinder og børn og hjerde med sig, slæbte de sig dog kun langsomt frem, og først i nærheden af Torgai-floden nærmede de sig kalmykkerne.

Her i en græsrig egn havde disse, der troede sig undslupne deres farligste fjender, med et naturfolks let-sindighed slået sig til ro og tænkte på at tilbringe et par måneder for at komme til kræfter og lade deres dyr græsse og hvile. Kun 6 dagsmarcher var russerne her bagved dem, da de fik underretning derom og det gennem sendebud, disse selv sendte til lejren for at åbne underhandlinger om overgivelse. Men det førte ikke til noget. Kalmykkernes fyrster mente, at nu, da de var nået så langt frem, var der ingen mening i at vende om. De håbede at nå den kinesiske grænse uden store vanskeligheder.

Men ro og hvile blev der rigtig nok ingen af, og folket knurrede højlydt. Dog, den vante ærbødighed for og lydighed mod herskerne sejrede, skønt der foran dem lå en skrækkelig ørken, hvor der i 3 dags-

rejsers afstand ikke var ordentligt vand at opdrive.

Atter satte de sig i bevægelse for at møde nye farer og besværligheder, mod hvilke de tidligere var for intet at regne. Disse 3 dages rejse kostede kalmykkerne større tab af mennesker og kvæg end hele den før tilbagelagte strækning, og næppe var de, ødelagte af tørst og træthed, nåede igennem ørkenen, før en ny, frygtelig fare truede dem.

En stor kirgisisk hær overfaldt dem og søgte at afskære dem fra de nærmeste vandingssteder. Men fortvivelsen gav de udmattede kalmykker kræfter, 2 dage kæmpede de med heltemod og tiltvang sig endelig vejen frem. Mandefaldet havde været uhyre, og kirgiserne var ingenlunde skræmte. De forfulgte tværtimod stadig toget med hurtige angreb og rovlysten plyndring.

Hvor kirgisernes gebet hørte op mødte et nyt, kamplystent folkefærd, buræterne, de udtyndede rækker. Først efter hårde kampe med dem lykkedes det de utrættelige krigere at bane sig vej til Kinas grænse, som endelig nåedes efter 7 må-

neders uafbrudt vandringer og kampe.

Kun henvend halvdelen af dem, der var draget over Ural-floden, nåede målet, forarmede, pjaltede, berøvede størstedelen af deres eneste rigdom, deres hjoede. Kun kamelerne havde holdt ud i større tal, hestene og kvæget var næsten ganske gået til grunde.

Det var de færreste, der var i stand til at optage det gamle nomadeliv. Den store mængde blev der anvist land til dyrkning langs Ili-floden, hvor de måtte tage fat på det, de var flygtet fra Rusland for at undgå.

Ulasha hyldede den kinesiske kejser, og Dorshis rænkefulde og ærgerrige planer strandede. Han overlevede ikke længe ankomsten til Kina.

Horden i Dshungariet synes dog senere at være kommen til kræfter igen, og kalmykker i stort antal har nomadiseret i fuld frihed, lykkelige og velhavende, til de seneste tider, da et oprør af dunganerne, et andet mongolsk folk i disse egne, kostede tusinder af dem livet. Endnu lever der dog en betydelig mængde af dem, både som nomader og agerdyrkere, i det vestlige Kina.

Vi har fortalt om dette kalmykkerne tog efter en tysk forfatter Bergmann, der har skrevet en af de få pålidelige bøger om dette folk, fordi det viser, hvorledes en folkevandring i det store er gået for sig, og hvad et nomadefolk kan udrette, når det drives frem af sin ubændige frihedstrang.

Resten af de russiske kalmykker lever endnu som nomader i stepperne mellem Kaukasus og floderne Don og Volga. Men det er gået stærkt tilbage for dem, til dels fordi Rusland egenmægtigt har indskrænket omfanget af deres vandringer i så høj grad, at deres heste og kvægflokkene er gået til grunde i stor udstrækning af mangel på gode og tilstrækkelig rummelige græs-

gange. Men deres gamle skikke, deres tro og deres omflakkende liv har de holdt fast ved med stædig sejhed.

Vi kan henvise dem, der ønsker nærmere at lære deres liv i nutiden at kende, til den danske forsker dr. Hans Kaarsberg, hvis bog, »Gennem Stepperne«, giver et godt og livligt billede af dem og deres færd, der er skildret med intelligent forståelse, med kærlighed og sympati. Desværre – han traf kun et folk i nedgang, halvt ødelagt af drik og kønssygdomme, disse civilisationens svøber, frygtelige for kulturfolkene i deres hjemstavn, men ti-fold frygteligere for naturfolkene, der ikke er hærdede mod deres følger, og som modstandsløse hengiver sig til de udskjelser, der læres dem af det udskud, som næsten overalt danner fortravet for den fremrykkede kultur. ■

Præsentation og noter er udvalgt og redigeret af Rolf Gilberg.

Noter

1) De såkaldte skæve øjne, som folk i Asien har, er i virkeligheden ikke skæve. Men fordi et eller begge øjehjørner er dækket af en hudfold, kan øjet se skævt ud for det ikke trænede øje.

2) Den danske læge, Hans S. Kaarsberg, udgav 1892 bogen *Gjennem Stepperne og blandt Kalmykkerne. Til Hest og med Trespand*. Bogen, der udkom på Gyldendal i København, handler om hans rejse i 1890-91 til de sydrussiske stepper nord for Kaukasus.

3) Kalmykkerne stammer oprindeligt fra Vestmongoliet. Henning Haslund-Christensen har beskrevet kalmykkerne historie i bogen *Zajagan* side 151-161.

4) Dshungariet eller Djungariet ligger i den nordlige del af nutidens Xinjiang-provins i Kina.

5) Kibitkaen er det navn, Dreyer bruger for filteltet. Mongolerne kalder det for en ger.

6) Ulus er betegnelsen for en samling filtelte, en lejr, som kan være op til flere hundrede telte.

7) 1 verst = 1066,8 meter = 1,07 km.

8) Europæere værdsætter sjældent fremmed musik, især synes tibetansk tempelmusik at ligge langt fra, hvad europæere i almindelighed synes om.

9) *Lademanns Leksikon* skriver i bind 10:122: kosakker (tyrkisk: landstrygere eller eventyrere): rytterfolk, der allerede i 14. og 15. århundrede beboede Ruslands sydligste og østligste grænseegne som nybyggere. I tiden derefter var de grænsevogtere og elitesoldater, der førte talrige kampe blandt andet mod tatarerne, men også overfaldt handelskaravaner og hyppigt gjorde oprør mod det russiske styre. - *Nordisk Konversations Leksikon* bind 5:426 skriver: kosakker, russisk rytteri rekrutteret af en særlig krigerkaste, der var i besiddelse af arvelige rettigheder, skattefrihed og jord mod kristtjeneste. Kosakkerne stammer fra slaviske udvandrere til stepperne i Sydrusland. Kosaksamfundene fandtes særlig ved Don, men også i Ural, Kaukasus og Sibirien. Efter revolutionen 1917-21 ophævedes deres særrettigheder. - RG: I disse sammenhænge bruges ordet »tatar« om folk af asiatisk udseende. Navnet er oprindeligt kinesisk (tai-ta) som betegnelse for mongolske folkeslag fra Centralasien.

10) Det kan ikke være alle telte, som blev efterladt, for Dreyer fortæller senere, at man boede i telte undervejs, så det må have været alle ekstra telte, køkentelte eller andre, som kunne undværes.

11) Marodør = (1) efternøler, (2) bortrømt soldat eller person, der følger efter en hær for at plyndre.

Seriens tidligere dele blev bragt i:

Ger 61: *Etnografien fremstillet i dens Hovedtræk*, 1900

Ger 62: *Etnografien - en Oversigt, til Vejledning ved historisk Læsning og Studium*, 1902

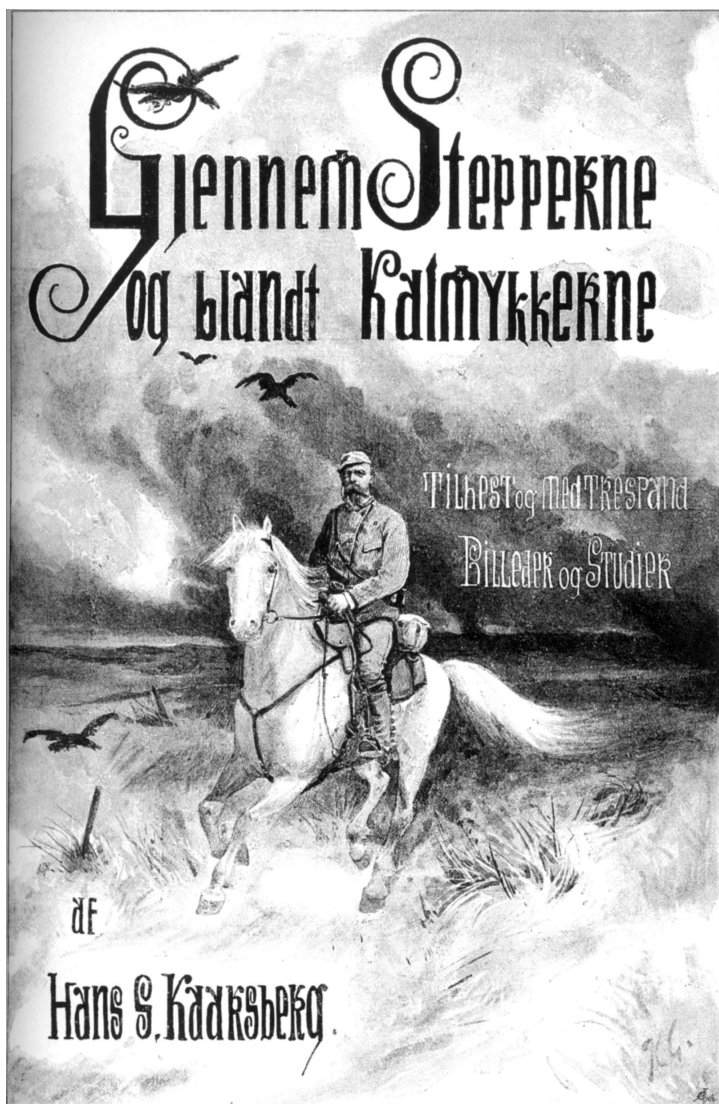
Ger 63: *Jorden rundt med Richs*, 1937

Ger 64: Sina Lictmann i *Verden og Vi*, 1928

Ger 69: *Hagerup's Illustrerede Konversations Leksikon*, 1920-25

Ger 70: *Jorden Rundt - Geografiske Skildringer for Skole og Hjem*, 1891

Endvidere henvises til Ger 45 og 46: *Blade af Kalmykkernes historie - I og II* af Bat-Ochir Bold.

Kalmyk- kernes kibitka

I forlængelse af Johan Dreyers artikel om kalmykkerne, hvor nomadernes telt, »kibitkaen«, spiller en fremtrædende rolle i kalmykkernes exodus, bringes her Hans Kaarsbergs beskrivelse af den kalmykkiske udgave af den mongolske ger.¹⁾ I 1890 besøgte den danske læge og forfatter Hans S. Kaarsberg (1854-1929) kalmykkerne på de russiske stepper mellem floderne Don og Volga. Hans ønske var at studere sundhedstilstanden hos et folk, som endnu ikke var påvirket af den europæiske civilisation.

Den kalmykkiske nomades kibitka er bygget af træstænger, der sammenføjes ved snore, og – over dette skelet – filt eller lærred. Et godt telt, dækket med filt, repræsenterer en værdi af et par hundrede rubler. Den bundfattede mand af det menige folk regner ikke med slige summer en eneste gang i sit liv. Lad mig beskrive kibitken, navnlig som den er hos det fattige folk.

Når man rider gennem steppen, hvor den er beboet, vil man allerede på meget langt hold kunne se de kalmykkiske kibitker, navnlig ved solnedgang, når luften er klar. De tegner sig da mod himlen som silhuetter af kæmpemæssige muldvarpe-

skud. Kibitken ydes på ganske lidt nær af manden. Han giver den som medgift ved det kalmykkiske bryllup. Det er kvinderne²⁾, der rejser kibitken. Tre-fire kvinder kunne have boligen færdig i løbet af et par timer. Rygende af de lange træpiber med små hoveder, mandhaftigt spyttende mellem tænderne, passierende og mumlende, snøre de kunstfærdigt og med kendermine de lange, elastiske træstænger sammen. Teltet er rundt. Dets nederste del har regelmæssig cylinderform.

I godt og vel mandshøjde³⁾ over jorden er tagstængerne bundet fast i tvejerne mellem de krydsede stænger i underteltet. Taget har regel-

mæssig kegleform. Det kan øverst oppe efter behag åbnes og lukkes mere eller mindre tæt alt efter vind og vejr og forholdene med hensyn til røg og temperatur i kibitken. Såvel denne øverste åbning i taget, som også hele det øvrige teltskelet, dækkes med lærred eller, når man har råd, med hvidgråt filt. Ved hjælp af et par snore af kamelhår eller uld kan tagåbningens vidde reguleres. Om tagåbningen, der svarer til den nordiske »ljor«, er stængerne knyttede til en stærk træring. Fra denne ring fører stærke snore ned til teltgulvet, hvor de samles og fastsnøres om en pæl. Dels herved, dels ved snore, der på teltets udvendige flade

føres ned over filtflagerne (eller lærredstykkerne) og fastgøres til pæle i jorden⁴⁾, forhindres kibitken i at blive omstyrtet af stormene, der på steppen er ligeså voldsomme som hyppige. Dog sker det ikke sjældent, at alle forsigtighedsregler er uvirksomme, og boligen kuldkastes i uvejr.

Teltbeklædningen består af store, firkantede flader af det nævnte materiale. Disse fastbindes med omhu indvendig fra. På sydsiden findes teltdøren, en firkantet ca. 2 alen⁵⁾ høj indgang, der dækkes af en dyrehud, en pjalt sækkelærred eller lignende. Hos de velhavende kalmykker kan indgangsåbningen lukkes ved et par trælemme og desuden dækkes med filt.

I den varme del af året afgiver en sådan bolig et sikkert langt sundere opholdssted end den kasakiske lerhytte. I den strenge vinter, under hvilken kulden kan nå 15°-20° R (19°-25° C), under de hyppige snestorme, under de langvarige regnskyl og de triste dage og nætter med piskende slud, er derimod kibitken, og da navnlig den fattiges pjaltede og kummerligt lappede telt, en særdeles elendig bolig. Fugtighed og slud trænger ind overalt. Kibitken fyldes med kvælende røg fra ildstedet⁶⁾, der findes midt i rummet, under tagåbningen. Ofte ligger den flygende sne højt i disse menneskers hjem⁷⁾. Arneilden slukkes. De store

kager af tør gødning, der bruges til brændsel, bliver fugtige. Og om det osende ildsted sidder pjaltede, ofte halvnøgne børn, afmagrede som fa'er og mo'er.

Lige under tagåbningen findes, som nævnt, ildstedet, og over dette en stor trefod af jern. I tagringen hænger undertiden en snor eller metalstang, der ender i en krog, i hvilken en stor jernkedel kan ophænges. Langs kibitkens vægge stod nogle få større og mindre kar, nogle af træ, de færreste af tarveligt forarbejdet metal. Endvidere findes her et par træblokke og nogle rå forarbejdede trækasser bemalede med grønt, rødt og gult og beslået med metalbeslag. I disse kasser opbevares familiens tæpper, klæder og smykker – om alt sligt haves.

Rå og garvede lammehuder hænger på væggen eller ligger hen slængte over sovestederne. Lasede eller også hele tartariske og kalmykkiske tæpper, der i smag minder om de persiske, og som ofte er af særegen skønhed, er udbredte over sovestederne. Disse tæpper i forening med hvide filttæpper og fåreskind afgiver et varmt og blødt leje for den fattige kalmyk og hans familie. Der findes oftest et par sådanne sovesteder i hver kibitka. »Sengestellet« består af en kasse med bunden i vejret eller lignende.

Hans S. Kaarsberg

Noter

1) Uddrag fra bogen *Gennem Stepperne og blandt Kalmykkerne. Til Hest og med Trespand. Billeder og Studier*. 616 sider (København 1892, Gyldendalske Boghandels Forlag), side 435-439. Teksten er gengivet i nudansk skriveform. Kommentarer ved Rolf Gilberg.

2) Det er interessant, at det er kvinderne, der rejser teltet. I Mongoliet, blandt Khalkha-mongolerne, er det mændenes arbejde.

3) Kalmykkernes telt var højere end Khalkha-mongolernes, hvis telthøjde bestemtes af døren, der ofte ikke var mere end ca. 1½ meter høj.

4) Khalkha-mongolerne bruger ikke pløkke til fastsurring af teltet, deres ger står blot på jorden. På grund af sin cylinderform blæser geren sjældent omkuld.

5) 1 alen er lig med 62,77 cm.

6) I et telt med røgåbning midt i taget stiger røgen op, og rummet bliver sjældent røgfylt; så her strammer Kaarsberg lidt for meget sit argument.

7) I Mongoliet er klimaet meget tørt, og der falder kun få cm nedbør om året.

Illustrationer

Alle illustrationerne stammer fra Kaarsbergs bog. På artikelopslaget til venstre ses den stolte rytter (forfatteren?) på sin hvide hest fra bogens smudstitelblad. På denne side er kvinderne i gang med at rejse forfatterens kibitka. Herunder en gengivelse af værkets dekorative indbinding.

Aktuelt

The Mongol Messenger
rapporterer:

Jordskælv 19.03.10

Et jordskælv, der målte 4,6 på Richter-skalaen, ramte den 16. marts kl. 14.11 Bayantest Sum, Zavkhan Aimag. Jordskælvets epicenter blev målt 165 km nord for sumen. Ifølge observationscentret for jordskælv var der ingen tilskadekomne eller materielle ødelæggelser, fordi der ikke er nogen høje bygninger i den tyndt befolkede sum.

Tropper til Afghanistan 02.04.10

Mongoliet er blevet den 45. nation, der bidrager med militærstyrker til den NATO-ledede mission i Afghanistan. På et møde i NATO's hovedkvarter blev Mongoliet formelt anerkendt som deltager i den internationale sikkerhedsstyrke ISAF.

I en udtalelse hed det: »Storbritannien hilser Mongoliets beslutning om at bidrage med soldater til den NATO-ledede ISAF-mission under FN-mandat velkommen. Mongoliets tilsagn viser landets ansvarlighed over for det afghanske folk.«

Slagfalk

Projekt Fuglerede 13.08.10

Projektet, der finansieres af De forenede Arabiske Emirater, er for tredje år i træk gennemført med stor succes. Mens de første 400 fuglere, der blev placeret i projektets første fase i 2007, forblev tomme,

Præsidentielle dekreter

Mongolsk skrift

Den 6. juli udsendte præsident Ts. Elbegdorj et dekret, der skal fremme den officielle brug af den traditionelle mongolske skrift. Ifølge dekretet skal officielle dokumenter og breve adresseret til præsidenten, parlamentsformanden, statsministeren, kabinetsmedlemmerne og fremmede landes myndighedspersoner udfærdiges med mongolske skrifttegn. Det sker som et led i markeringen af 100-året for Den nationale Frihedsrevolution og for at virkelig gøre det nationale ønske om at

bringe den mongolske skrift i anvendelse.

Den officielle skrivelse skal vedlægges en oversættelse på et af FN's officielle sprog eller det pågældende lands eget sprog. ID-kort, vielsesattester, eksamensbeviser og diplomer skal udfærdiges både i det kyrilliske alfabet og med de mongolske skrifttegn.

Præsidentens dekret vil træde i kraft pr. 11. juli 2011.

The Mongol Messenger
27-28(992-993):2 – 09.07.10

Chinggis' fødsel

Pr. dekret har præsident Ts. Elbegdorj besvaret det igennem mange år åbne spørgsmål: På hvilken dato og præcis hvor blev statens grundlægger og verdensherskeren Chinggis Khan født? Spørgsmålet er vigtigt at få besvaret ikke mindst af hensyn til afholdelsen af ceremonier og jubilæumsarrangementer.

Præsidenten baserede sin afgørelse på forskning udført af den mongolske historiker Sh. Natsagdorj, Ch. Dalai, N. Ishjams o.a., som på baggrund af omfattende kildestudier og feltundersøgelser har identificeret fødestedet til Deluun Boldog i Dadal Sum, Khentii Aimag, dér hvor floderne Onon og Balj løber sammen.

I anledning af 800-året for Temujins, den senere Chinggis Kahn, fødsel blev der her i 1962 rejst et mindesmærke, som er et af de få, der ikke er gået til grun-

de i tidens løb. Således blev et i samme anledning udgivet frimærkesæt makuleret, og det daværende politbureau måtte træde tilbage. At mindes Chinggis Khan, ja endog fejre ham, passede ikke ind i det af Moskva programmerede socialistisk-kommunistiske verdensbillede.

En arbejdsgruppe bestående af anerkendte mongolister og historikere, herunder akademi-medlem Sh. Bira, rådgav præsidenten, da fødselsår og -dag skulle fastlægges. Med hensyn til året 1162 var der, i hvert fald i Mongoliet, ingen modstridende opfattelser. Diskuteret blev, om den første storkhan blev født i årets første sommermåned eller første vintermåned. Nu er det officielt fastslået: Det var den første dag i den første vintermåned (ifølge månekalenderen) 1162.

Renate Bormann

Neues aus der Mongolei
DMA 21.-27.06.10

begyndte fuglene fra sidste år at tage dem i brug. Rederne, der placeres i steppeområderne, er blevet hjemsted for høge, slagfalke og krager, heraf 10% slagfalke. Man har besluttet at forlænge projektet til 2011 og 2012 og udsætte mere end 5000 reder. Projektets hovedformål er at sikre bestanden af slagfalke [og sikre eksporten af jagtfalke til emiraterne – *red.*].

Zud-katastrofen 21.05.10

På landsplan omkom 8,1 mio. husdyr som følge af zud-vinteren. Mere end 90% af dyrene mistede livet i aimagerne Övörkhangai, Zavkhan, Gov-Altai, Dundgov, Khovd, Arkhangai, Bayankhongor, Bayan-Ölgii, Uvs, Töv, Ömnögov og Khövsgöl. Naturkatastrofen medførte, at 8.576 husstande mistede alle sine dyr og 32.756 mistede halvdelen af sine dyr. Som følge heraf flyttede mere end 1.400 hyrdefamilier til aimag- og sum-centrene.

Erhvervsfremstød 13.08.10

FIFTA (*Foreign Investment and Foreign Trade Agency of Mongolia*) planlægger at afholde erhvervskonferencer i samarbejde med tilsvarende organisationer i Finland og Danmark og den mongolske ambassade i Sverige. Konferencerne vil finde sted 6. oktober i Helsinki og 8. oktober i København.

Programmet i Finland vil fokusere på miljøgenopretning i forbindelse med skovarealer og skovbrug, frugtavl og turisme. Møderne i Danmark vil koncentrere sig om landbrug, herunder forarbejdning af kød- og mælkeprodukter, og sektorer inden for den lettere industri.

Formålet med konferencerne er at præsentere erhvervsfolk fra Finland, Danmark og andre europæiske lande for det mongolske erhvervsliv, at fremme finske og danske investeringer i mongolske virksomheder og øge eksporten fra de to lande til Mongoliet.

Vores nye suppleant i bestyrelsen **Ann Fenger Benwell**

I 6. klasse på Hviding Skole syd for Ribe lavede jeg en jurte (en ger) i ispinde. Det var mit første bekendtskab med Mongoliet. 15 år senere – sådan lidt for sjov – søgte jeg og fik job i Mongoliet. Jeg var nyuddannet antropolog og

havde beskæftiget mig med syd- og nordamerikanske indianere og havde aldrig overvejet at begive mig til Mongoliet. Men jeg kom af sted og landede en smuk forårsdag i maj 1994.

Udviklingsbranchen var stærkt repræsenteret i et land, der var hårdt ramt af store økonomiske og sociale omvæltninger – men dog på vej ud af den værste krise efter Sovjetunionens opløsning i 1989/90. I Ulaanbaatar mødte jeg den mongolske ledelse af mit projekt: tre ældre mænd fra det etablerede borgerskab. For at imødegå kritik som et mandsdomineret, by-centreret og »oppefra og ned«-projekt, skulle jeg nu som kvinde placeres ude på landet, i Gobi, og sikre, at projektets målgruppe, nomadiske kvinder, blev inddraget og hørt.

Jeg fik base i Sainshand i Dornogobi af to grunde: projektet var målrettet kvinder i Gobi, og jernbanen gik igennem byen og sikrede et minimum af transportrisici: manglende benzin og spirituskørsel. Jeg måtte af sikkerheds- og statushensyn ikke bo hos en familie i en ger, som jeg gerne ville, men måtte bo i en lejlighed på 5. sal. Her boede jeg så alene med udsigt over provinshovedstadens forblæste og tilsandede bymidte. Kl. 9 gik jeg på arbejde på provinsens uddannelseskontor, hvor jeg om vinteren sad med fingerhandsker uden ender og tog et lag overtøj af, når jeg gik ud i solen i frokostpausen. Kl. 18 – ikke et minut før – forlod vi kontoret. Det var ikke i orden at gå tidligere, selvom vi var færdige med arbejdet. Af og til – og altid ved besøg – fandt vi flasker frem og fik en kop vodka, mens termokanden med saltet mælkete eller vand til de små poser med mix af kaffe, sukker og fløde stod fremme for et syns skyld.

I min lejlighed fordrev jeg aftenerne med at læse og se mongolsk TV. To programmer havde min interesse: nyheder, hvor der altid var dækning af projekter, så jeg fik set mine FN-ansatte venner i Ulaanbaatar, og »køb-og-salg«, hvor jeg lyttede intenst til sproget og lærte mig tallene. Min største hjælp i Sainshand var Eenee, den eneste i byen som kunne lidt engelsk og som derfor blev ansat som tolk. På mange og lange ture i Gobi oversatte hun sprog og kultur – og lærte mig mongolske sange, så jeg slap for at synge solo på dansk.

Nu godt 15 år senere har jeg tilbragt 4 år i Mongoliet. Efter 3 år i FN flyttede jeg tilbage til Danmark med Altangerel, og i 1998 fik vi en søn, Emil. I 2005-06 tilbragte vi 1 år i Mongoliet igen – for mit vedkommende på feltarbejde; jeg skulle forske i køn og land-til-by migration. Vi måtte dog hjem, da vi skulle have nok en søn, William. I dag er jeg forsker på NIAS (*Nordisk Institut for Asienstudier*) – og bliver dermed ved det mongolske.

Ann Fenger Benwell
Ann.benwell@gmail.com

DMS nyt

MEDLEMSMØDER

- *Medlemsmøde 104*

Lørdag den 25. september kl. 15-17

Medborgerhuset, Danasvej 30B, 2., Fr.berg

Mongol i Vestjylland

Ganaa Nasan kom til Danmark for 9 år siden. Han slog sig ned i landsbyen Ferring vest for Lemvig, ganske tæt ved Vesterhavet. Igennem de seneste par år har Ganaa været særdeles aktiv som formand for foreningen *Mongolernes Venner* og med etableringen af oplevelsescentret *Mongolian House* i Ferring.

Fra initiativtagernes side er centret tænkt som et sted, hvor mongolsk og dansk kultur mødes. Der bliver mulighed for at overnatte i ger, købe mongolsk souvenir og høre den traditionelle mongolske musik. Læs mere på www.mongolianhouse.net.

På mødet vil Ganaa fortælle om sin mongolske baggrund, rejsen til Danmark og sin nye tilværelse som aktiv medborger i et vestjysk samfund præget af havet og den barske natur.

- *Medlemsmøde 105*

Lørdag den 20. november kl. 15-17

Medborgerhuset, Danasvej 30B, 2., Fr.berg

Feltarbejde blandt mongoler

Antropolog **Ann Fenger Benwell** vil fortælle om sin forskning og sit feltarbejde i Mongoliet i 2005 og 2006.

I løbet af 12 måneder indsamlede hun data til sin ph.d. om den mongolske familie i forandring. Hun undersøgte kønsroller og hemmelige relationer med særligt fokus på, hvordan traditionelle opfattelser af det at være »en god kvinde« bliver udfordret og genforhandlet. Læs mere om hendes forskningsprojekt i Ger 72.

Ann Benwells engagement i Mongoliet går helt tilbage til 1994, hvor hun gennem 3 år ledede et fjernundervisningsprojekt for mongolske nomadekvinder i Gobi-ørkenen.

Foreningen Mongolernes Venner

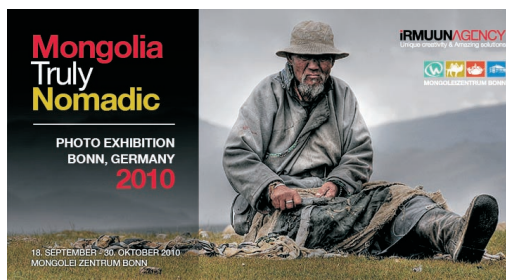
Mongolernes Venner

Foreningen præsenterer sig selv på hjemmesiden www.mongolianhouse.net. Her kan man blandt andet læse, at foreningens formål er at oplyse om mongolsk kultur, traditioner og historie, fx ved aktiv deltagelse i et *Mongolian House* oplevelsescenter. Man vil formidle kontakt og hjælp af humanitær karakter til organisationer, grupper eller enkeltpersoner i Mongoliet inden for sundhed, kultur, sport, uddannelse, landbrug og turisme.

Søndag den 22. august var 5 unge mongolske musikere og en danser på gæsteoptræden i kulturhuset 'Klaverfabrikken' i Hillerød. Den velbesøgte koncert bød på en alsidig vifte af mongolsk folkemusik dygtigt spillet og sunget af de unge kunstnere, som for de flestes vedkommende stadig er under uddannelse på konservatoriet i Ulaanbaatar. I ugerne forinden havde gruppen givet adskillige koncerter i Nordjylland, hvor de var gæster hos foreningen 'Mongolernes Venner' i Ferring ved Lemvig.

Foto: Ib Dyrhøj Christensen

Afsender:
Dansk Mongolsk Selskab
c/o Jan Koed
Clara Pontoppidans Vej 41
2500 Valby